

Выбросы в атмосферу вредных веществ автотранспортом в 2011г. составили 6,4 тыс. тонн, что на 0,3 тыс. тонн меньше, чем в предыдущем году, в том числе: выбросы окиси углерода – 5,3 тыс. тонн, углеводорода- 0,7 тыс. тонн, окиси азота - 0,4 тыс. тонны. По сравнению с 2010г. количество выбросов автотранспортом окиси углерода уменьшилось на 0,3 тыс. тонн, углеводорода и окиси азота - не изменилось.

Площадь, пройденная пожарами в горно-лесном заповеднике за 2011г., составляет 18,6га (39 пожаров).

Выполнены работы по восстановлению леса на 20га., в том числе по посадке леса на горельнике - 19га, рекультивация карьера- 1га.

На основе ранее изложенной методологии и статистических данных была разработана эконометрическая модель функционирования и развития территориально-отраслевого комплекса Большая Ялта, исследование свойств которой выявило адекватность построенной модели и возможность ее успешного использования для решения следующих задач:

- оценки сценариев экономического развития региона при изменении существующих тенденций в политике освоения капитальных вложений (осуществление мероприятий Комплексной программы социально-экономического развития Большой Ялты как курорта общегосударственного значения);
- поиска наиболее эффективных способов достижения экономического развития региона;
- прогнозирования ежегодных основных отчетных показателей функционирования территориально-отраслевого комплекса региона;
- выявления тенденций развития отраслей региона.

334.722.8:338.48(477.75)

*Сурніна К.С., к.е.н., професор,
ТНУ імені В.І.Вернадського*

АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДТВОРЮВАЛЬНИХ ДИСПРОПОРЦІЙ В АКЦІОНЕРНИХ ТУРИСТИЧНИХ ТОВАРИСТВАХ КРИМУ

Існує кілька підходів до класифікації регіонів. Залежно від стану і умов функціонування регіони підрозділяють на наступні групи: процвітаючі; регіони стійкого розвитку; стагнируючі; піонерні регіони, або регіони нового освоєння; кризові регіони; регіони з надзвичайною ситуацією. Залежно від місця, що регіон займає в інноваційному процесі розрізняють по типології наступні регіони: креатині (висунуті) і інноваційні, де зароджуються й апробуються базисні нововведення; адаптивні території, здатні широко впроваджувати інновації на стадії їхнього масового поширення; консервативні - ареали, де мало інновацій [1]. Відповідно до класифікації здійснюють диференційований підхід до формування економічної політики на територіальному рівні (нерідко для кожного виду регіону розробляють певний тип соціально-економічної політики).

На основі дослідження розвитку акціонерних туристичних товариств в Автономній Республіці Криму проаналізувати досвід рішення проблеми усунення (точніше, зм'якшення) територіальної нерівності (регіональних диспропорцій) за кордоном.

У післявоєнний період ядром програм розвитку нових районів, прийнятих урядами США, Канади, Австралії, Швеції, Норвегії, Данії, було створення інфраструктури, у першу чергу, транспортної. Саме в реалізації цих найбільш капіталомістких і найменш прибуткових проектів особливо яскраво виявився вирішальний вплив допомоги держави на процес освоєння нових районів у країнах розвиненого капіталізму [2]. Значення державної допомоги в будівництві транспортних комунікацій в освоєваних районах особливо важливо у зв'язку з високими транспортними витратами.

Певний інтерес представляє аналіз питань господарського освоєння слаборозвинених районів. У Західній Європі смуга малорозвиненості (економіка цих районів носить переважно аграрний характер, причому нерідко екстенсивного характеру) охоплює насамперед середземноморську зону - південні й південно-західні райони Франції, південні райони Італії й Іспанії та ряд інших. У цей час у практиці програмуємих країн склалися деякі загальні методологічні установки по розробці програм для малорозвинених регіонів. У районах, що володіють достатнім демографічним потенціалом і гарними умовами постачання електроенергією й сировиною, програми можуть передбачати створення "полосів росту", тоді як у слаборозвинених районах з низькою щільністю населення створення "полосів росту" вважається недоцільним [2]. Паралельно із цим планується ряд заходів щодо "раціоналізації" туризму й будівництва в цій галузі господарства. Велике значення має вивчення

особливостей господарської політики й у регіонах іншого типу.

Поширення проблеми депресивних районів у розвинених країнах пов'язане з їх занепадом. Весь комплекс заходів, спрямованих на заохочення промислового розвитку депресивних районів, розділяють на дві основні групи: методи загального характеру й методи фінансового характеру. Вивчають питання господарської політики й в інших районах, наприклад, в "проміжних" районах, але диспропорції регіонального розвитку виникають не тільки в умовах перехідного періоду. Вони мають місце практично в будь-якій соціально-економічній системі, у тому числі й у розвинених капіталістичних країнах.

Багато диспропорцій дісталися українському суспільству в спадщину від соціалістичної епохи. Так, шаблонний підхід до соціалістичної індустріалізації республік без належного обліку регіональних умов приводив до зайвої насиченості їх важкою промисловістю та ігноруванню розвитку туристичної, легкої, харчової й іншої галузей, що виробляють товари та представляють послуги по відпочинку для населення [3]. Виникнення багатьох територіальних диспропорцій пов'язано не тільки із суб'єктивними прорахунками й помилками, але й має об'єктивну основу.

Розпад СРСР привів до загострення багатьох регіональних диспропорцій внаслідок розриву господарських зв'язків між колишніми союзними республіками. Останнім часом наростає гострота регіональних екологічних проблем. Десять міст, що є найважливішими промисловими центрами України, перенасичені шкідливими виробництвами, де забруднення навколишнього середовища в кілька разів перевищує гранично допустимі норми, що привело до підвищеної захворюваності й смертності населення.

Деякі автори виділяють наступні основні стійкі патології регіонального розвитку в колишньому СРСР:

- 1) значні бюджетні трансферти й різкий поділ регіонів на регіони-донори і регіони - реципієнти;
- 2) деформація інвестиційних потоків (капітал рухається від регіонів, де він може бути використаний з максимальною віддачею, у регіони, де він використовується менш ефективно);
- 3) відсутність зв'язку між припливом капіталу й інфраструктурною облаштованістю території, зрушення виробництва в незасвоєні регіони;
- 4) деформація інвестиційних циклів, штучна депресія в регіонах зі сприятливою ринковою кон'юнктурою й невичерпаним ресурсним потенціалом внаслідок постійного вилучення фінансових ресурсів;
- 5) формування регіонів з галузевою диверсифікованістю;
- 6) консервація відсталого галузевої структури в регіонах і перешкоди на шляху вдосконалення структури в напрямку від первинних і вторинних видів діяльності до третинним і четвертинним;
- 7) диспропорції між рівнем розвитку галузей спеціалізації й комплексу й обслуговуючого комплексу, а також ряд інших регіональних патологій [4].

Таким чином, існує значна кількість різновидів територіальних диспропорцій. Як і будь-яка патологія, вони можуть носити стійкий або нестійкий характер, бути оборотними або необоротними, визначатися як суб'єктивними, так і об'єктивними факторами. Регіональні диспропорції в розвитку народного господарства можуть бути класифіковані по наступних основних групах [5].

- 1) регіональний розподіл природного комплексу;
- 2) соціально-економічні регіональні диспропорції;
- 3) територіальні диспропорції в енергетичному комплексі;
- 4) регіональні диспропорції в промисловості;
- 5) територіальні диспропорції в аграрно-промисловому комплексі;
- 6) територіальний розподіл транспортного комплексу.

Можливі й інші підходи до класифікації.

Можливість здійснення наукової класифікації видів територіальних диспропорцій безпосередньо пов'язана з рішенням проблеми визначення й характеристики «регіональної норми». Зрозуміло, тут не повинно бути шаблонів, тому що ця «норма» для регіонів Європи, Азії й колишнього СРСР буде різною. Питання лише в тім, що таке «нормальний регіон» і «патологічний регіон». Для відповіді необхідні детальні комплексні дослідження, що враховують всю сукупність факторів і параметрів, які характеризують поняття норми й відхилення від неї. Ключовим аспектом даної проблеми є вибір критеріїв і розробка системи показників, на основі яких можливе визначення регіональної норми й регіональної патології. Як вважає ряд авторів, доцільно виділення різних груп показників, зокрема, групи узагальнюючих синтетичних показників, що визначають основні

економічні процеси суспільного виробництва, і групи конкретних натуральних і вартісних показників по окремих елементах територіальних пропорцій [6].

Українська економічна криза, що сприяє загостренню регіональних диспропорцій, оголила перед регіоналістикою як науковим напрямком безліч вкрай актуальних проблем, що вимагають негайного рішення. Певні кризові явища, що виникають в українській регіональній науці, багато в чому обумовлені тим, що радянська регіоналістика, жорстко орієнтована була на розробку наперед за планових документів, нерідко кон'юнктурно підбудовувалася під директиви органів керування. Недооцінювався багатоаспектний об'єктивний суперечливий характер розміщення продуктивних сил і розселення населення. У дослідженнях різних регіонів і поселень слабо враховувалися регіональні й місцеві особливості соціально-економічного розвитку, екологічної ситуації, національні й демографічні фактори. Не був забезпечений надійний зв'язок галузевого і територіального підходу в розвитку народного господарства. Панували ідеї рівномірного розміщення виробництва й розселення населення, «зрівнялівки» у територіальному розвитку [3].

Аналіз відтворюваних диспропорцій в АРК розглянемо на прикладі однієї з важливіших галузей автономії - туристичної. Так, дослідження факторів макросередовища туристичного комплексу Криму, з ціллю упередження регіональних диспропорцій дозволяє стверджувати, що півострів володіє потенційними можливостями для розвитку міжнародного туризму. Сприяють розвитку міжнародного туризму взаємини туристичного комплексу з такими факторами макросередовища, як: природно-географічний, політико-правовий, технологічний. Вивчення туристичного регіону в рамках дослідження мікросередовища показало, що в Криму існують туристичні місця широкого і вузького профілю. Туристичні місця широкого профілю переважно розташовані в Південнобережній зоні (приблизно 50%) і Центральній (20%); промислових і адміністративних комплексах Криму, зосереджених у Північній і Центральній зоні. Туристичні підприємства Криму представлені первинними і вторинними.

Найбільший інтерес для аналізу викликають туристичні підприємства первинних послуг, серед яких ті, що надають послуги щодо розміщення, транспортні підприємства, які займаються туристичними перевезеннями. Аналіз засобів розміщення туристів в 2012 році виявив велику їхню питому вагу в Криму в порівнянні з загальноукраїнськими показниками (більш 25 % санаторіїв, 40% будинків відпочинку, 10% баз відпочинку і готелів). Посередниками в туристичному комплексі є туристичні організації, які надають допомогу туристичним підприємствам у просуванні туристичного продукту до споживачів. Посередники функціонують на трьох рівнях і представлені, відповідно: на державному регіональному та на локальному рівні. Споживачами в туристичному комплексі є міжнародні туристи, які були досліджені в залежності від видів міжнародного туризму за спонукальними мотивами на основі цілей поїздок і попиту на окремі види туристичних послуг. Міжнародний туризм у Криму класифікується наступним чином; лікувальний (санаторно-курортний); екскурсійний; науковий; діловий; етнічний; пригодницький; спортивний; релігійний; розважальний; шоп-тури.

Результати аналізу показали, що найбільш затребуваними видами туризму є лікувальний, зростання якого в 2011 в порівнянні з 2010 роком склало 15,1%, діловий – 10,6%, спортивний – 109,6% відповідно. Вивчення мотивів поїздок туристів в рамках психолого-поведінкової сегментації дозволило виявити чотири спонукальних мотивів подорожей туристів: культурний, рекреаційний, психологічний, престижу і статусу. Рекреаційний мотив переважає у туристів спеціалізованих підприємств (89,1%), культурний – в змішаних (43,8%), психологічний – в універсальних і змішаних (14,3% і 10,1% відповідно), престижу і статусу – в універсальних туристичних підприємствах (16,5%).

Сегментація за економічними критеріями допомогла визначити очікувані витрати туристів у ході поїздки. Встановлено, що найбільш питому вагу в їх структурі складають витрати на придбання комплексного туру, розрахованого звичайно на 24 дня (47,7% для громадян ближнього зарубіжжя) і витрати на проїзд до території України (46,1% для громадян далекого зарубіжжя). Питома вага витрат на екскурсійне обслуговування практично однакова і складає близько 11% для всіх інтуристів. На придбання подарунків і сувенірів більше витрачають коштів туристи з далекого зарубіжжя (2,8% і 5% відповідно). У туристів з далекого зарубіжжя витрати більше на величину коштів, витрачених на оформлення візи (близько 4% від загальних витрат) [7].

Ціль теорії, у якій вивчаються територіальні диспропорції (її можна назвати регіональною патоекономікою - вирішувати такого роду проблеми. Зрозуміло, у ній повинне бути враховано й використано все те коштовне і позитивне, що було накопичено радянською регіоналістикою.

На наш погляд, зовсім неправомірно огульне заперечення досягнень соціалістичного етапу розвитку економічної науки, зокрема, планово-державних методів економічного регулювання. У

розвинених капіталістичних країнах плідно розробляються й з успіхом застосовуються методи державного програмування (у тому числі й регіонального) економіки, багато в чому запозичені з арсеналів системи керування й планування соціалістичною економікою. В умовах перехідного періоду роль і значення державного регулювання відтворювальних процесів ще більше зростає.

Разом з тим, для розвитку регіональної патоекономіки велике значення має використання досягнень регіоналістики в розвинених капіталістичних країнах. В цих країнах вже давно успішно вивчається проблема подолання регіональних диспропорцій на основі програмування. У цілому виділяються чотири основних напрямки, що відповідають найважливішим типам регіональних проблем:

- 1) програми освоєння нових районів;
- 2) програми розвитку (індустріалізації) слаборозвинених районів;
- 3) програми розвитку промислових депресивних районів;
- 4) програми й заходи для густонаселених районів з високою концентрацією виробництва.

До останнього напрямку також відносяться програми й заходи щодо охорони навколишнього середовища [2]. Важливо й те, що серед закордонних вчених існує думка в помилковості підходу, щодо тих регіональних заходів, які проводилися в 60-х - початку 70-х років. Виділення проблемних районів і розгляд шляхів їхнього розвитку у відриві від шляхів розвитку інших економічних районів країни є однією із політичних помилок, орієнтованої на рішення конкретних проблем

Регіональна патоекономіка покликана займатися не тільки територіальними питаннями й аспектами переходу до ринкових відносин, але й взагалі будь-якими регіональними патологіями й кризовими явищами поза залежністю від типу суспільного устрою - будь то розвинутий капіталізм, соціалізм або умови перехідного періоду. Вивчення територіальних особливостей перехідного періоду є однією з найважливіших і актуальніших проблем регіональної патоекономіки (у цьому зв'язку досить цікавий аналіз різних територіальних моделей переходу до ринку). Варто додати, що регіональний аспект ринкових перетворень є одним з найменш вивчених, а без обліку територіальних особливостей в економічній політиці перехідного періоду істотно знижується ефективність здійснюваних реформ.

Таким чином аналіз територіальних диспропорцій в акціонерних туристичних товариствах АРК пропонуємо проводити на основі наступної системи показників:

У фінансовій сфері:

1. Ставка по кредитах банків.
2. Ріст інвестицій в основний капітал.
3. Індекс співвідношення податків і інших надходжень у регіональний бюджет і ВВП регіону.
4. Рівень цін (співвідношення цін поточних і базового періодів).
5. Державна підтримка регіонів (показники росту трансфертів і інших активів).
6. Рівень доходів і витрат ВВП на душу населення.
7. Бюджетна забезпеченість і достатність.
8. Питома вага витрат бюджету, що направляються на інвестиції.
9. Стан кредиторської й дебіторської заборгованості, у тому числі по податках.

У соціальній сфері:

1. Доля оплати праці у ВВП.
2. Рівень прожиткового мінімуму.
3. Співвідношення середньомісячної заробітної плати й прожиткового мінімуму.
4. Заборгованість по виплаті заробітної плати, пенсій і т.п.
5. Доля чисельності населення з доходами нижче прожиткового мінімуму в загальній чисельності населення.
6. Динаміка долі заощаджень (депозити, внески, цінні папери, нерухомість) у загальних доходах на душу населення.
7. Рівень фінансування соціальних програм з регіонального бюджету.
8. Співвідношення витрат на соціальні програми й ВВП регіону.
9. Природний збиток і міграція населення.
10. Відношення середньої тривалості життя до нормативу.
11. Питома вага офіційно зареєстрованих безробітних і число безробітних на одне місце.
12. Динаміка чисельності населення, активного й зайнятого населення.

По оцінках закордонних і вітчизняних фахівців у перспективі прогнозується висока ефективність наступних напрямків: електроніки, обчислювальної техніки, засобів інформатики й зв'язку, туризму, нових технологій в галузях промисловості, а також сервісні технології [10].

Таким чином, поряд з перерахованими на початку статті методами керування економічними системами, нами розглянуті підходи зм'якшення відтворювальних диспропорцій, що і створюють блок прийняття управлінських рішень в акціонерних товариствах, заснованих на обліку зазначених диспропорцій. Як бачимо, створення загальної теорії про відтворювальні диспропорції, у тому числі й виділення в економічному аналізі особливого розділу, у якому б досліджувалися методи прийняття управлінських рішень, заснованих на обліку соціально-економічних диспропорцій, дійсно є досить актуальним завданням економічної науки, рішення якого дозволить істотно вплинути на ефективність функціонування акціонерних товариств і всього народногосподарського комплексу.

Література

1. Ратнер Н.М. Региональные диспропорции: оценка и пути их преодоления / Н.М. Ратнер, В.А. Ятнов, Нестеренко О.Н., Капустина Л.М. Екатеринбург: Изд. Урал. Гос. экон. ун-та, 2004.- 112 с.
2. Региональное программирование в развитых капиталистических странах. - М.: Наука, 1974.- 327 с.
3. Дмитриева О.Г. Региональная экономическая диагностика / О.Г. Дмитриева.- Харьков : Изд-университету экономики и финансов, 2002. - 274 с.
4. Некрасов Н.Н. Региональная экономика / Н.Н. Некрасов. - М.: Экономика, 2005.- 317 с.
5. Мазанова М.Б. Територіальні пропорції народного господарства СРСР / М.Б. Мазанова. - К.: Наука, 2007.- 217 с
6. Хейнман С. До розробки структурно-інвестиційної політики / С. Хейнман // Економіст.- 2004.- № 6.- С. 67-71.
7. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в АР КРИМ 2010/2011 році. Статистичний збірник, Сімферополь 2012.- 145 с.

*Томілін О.О., к.с.-г.н., доцент,
Полтавська філія ПВНЗ «Європейський університет»*

СУЧАСНИЙ СТАН ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ

На сучасному етапі відбуваються трансформаційні зміни, як у зв'язку з недостатніми темпами економічного розвитку, так і наявністю стагнаційних та кризових явищ в економіці на основі змін міжгалузевих економічних відносин. Харчова промисловість є складною за своєю структурою та розміщенням основних центрів галузей господарського комплексу нашої держави. Згідно прогнозних розрахунків ООН, населення нашої планети до 2030 року збільшиться з 6 до 8,5 млрд. чоловік, що зумовить значне зростання цін на продукти харчування, споживання яких весь час збільшується. Найбільшу стурбованість викликає різко зростаюча продовольча криза, в результаті якої в світі щоденно від недоїдання вмирають десятки тисяч людей, а близько 800 мільйонів - потерпають від голоду та жебрацтва. Зазначимо, що зростання цін на енергоресурси вже призвело до подорожчання продуктів харчування майже на 50%.

В результаті цього за межею бідності в світі опинились більше 100 мільйонів чоловік. Вихід з системної кризи полягає в забезпеченні розвитку пріоритетних галузей національної економіки, і перш за все, харчової промисловості, яка формує кістяк "продовольчого комплексу" країни, який за трактуваннями фахівців взагалі являє собою складну міжгалузеву економіко-екологічну систему, основними складовими якої на вході є природні ресурси, праця, капітал, технології, а на виході, крім харчових продуктів - шкідливі викиди та відходи [1].

Стан харчової промисловості України досліджуються такими вченими як: М.П. Бутко, П.П. Борщевський, Б.М. Данилишин, Л.В. Дейнеко, Т.Л. Мостенська, П.Т. Саблук, І.О. Сингаївський, М.П. Сичевського, Л.В. Страшинської, Г.М. Тарасюк В.М. Трегобчук, Л.Г. Чернюк, І.Р. Юхновський та ін. дослідників. На нашу думку, в цих наукових працях не знайшли достатнього вивчення та вирішення проблем розвитку міжгалузевих економічних відносин в сфері харчової промисловості, особливо в період ринкового реформування. Вирішення продовольчих проблем у регіонах здійснюється суб'єктами господарської діяльності різних галузей господарського комплексу. Незважаючи на глибину теоретичних обґрунтувань та практичних рекомендацій щодо становлення та розвитку харчової промисловості є необхідність розробки та вдосконалення методологічних підходів до дослідження міжгалузевих зв'язків в регіоні.